

Šesť návrhov akademickej obci Slovenska

Ladislav Kováč

Verejné zasadnutie Konferencie rektorov a Rady vysokých škôl v piatok 6.septembra a stretnutie umelcov, zorganizované deň predtým Združením divadelníkov, vytvorili jedinečnú príležitosť: inteligencia, čo spustila implóziu komunistického režimu koncom roku 1989, mohla by urýchliť zosypanie kolosu na hlinených nohách, ktorým je dnes režim Vladimíra Mečiara. Mali by sa stať začiatkom procesu, ktorým by Slovensko vyhlo pasci, čo je naň nastavená a do ktorej sa kotúľa. Ak Slovenská republika nebude prijatá do európskych štruktúr naraz s ostatnými stredoeurópskymi štátmi, druhú príležitosť asi nedostane. A včasnšie než by stihla dozrieť a vystrábiť sa z mečiarokracie skončí ako satelit, ak nie ako súčasť, východného impéria.

Aké kroky akademickej obce by mali nasledovať?

1.Divadelníci založili Otvorené fórum „Zachráňme kultúru“. (Jeho skratka OF, tá istá ako Občianskeho fóra z novembra 1989, naznačuje, že dnes ide o to isté a že máme tú istú šancu.) Vedenia vysokých škôl a ich senáty by sa mali k Otvorenému fóru pripojiť. Proti solidarite neschopných treba postaviť jednotu celej kultúry - veda a vysokoškolský systém sú jej súčasťou. Slovensko zase kmáři strach. Skoro taký ako za husákovskej „normalizácie“. Pochopiteľný: čo si počnú radoví úradníci štátnej správy alebo radoví učitelia, ak budú pre neposlušnosť prepustení zo svojich miest? Kto si všimne ich osudu? Ale odvahu a vzdor známych tvári kultúry zaznamenajú milióny ľudí a aj zahraniční kolegovia sa za nich postavia. Takže moc, akokoľvek arogantná, si na nich netrúfne. Všetky čelné osobnosti Slovenska by mali deklarovat' svoju príslušnosť k Otvorenému fóru. A od jeho požiadaviek neustúpiť.

2. Divadelníci sú dokladom, akú silu predstavuje jednota, ktorá nepripúšťa výnimku. Vyjadrili jednoznačne: odsúdenie, pohrdanie a bojkot stihne každého, kto jednotu poruší. To isté by mala urobiť vysokoškolská komunita. Fotografia, uverejnená Pavlom Vilikovským v SME 5. septembra, by mala na výstrahu visieť vo všetkých akademických priestoroch: univerzitný profesor, čo sa z kariérizmu alebo z hlúposti upísal primitívnemu Hnutiu vtedy, keď z neho už aj tret'otriedni zdupkali, s výrazom vzorovej servilnosti ohýba chrbát pred Vodcom. Ale tvár Vodcu vyjadruje len samol'úbosť, aká sa na nej objavuje keď vie, že má vedľa seba manipulovateľného slabocha. (Pripomeňme si, ako sa táto tvár Vodcu premení, keď pred ním stojí silná osobnosť: vtedy vyzrádza, že ide o človeka, ktorého siláctvo je kompenzovaním komplexov. To len aby sme nezabudli, s kým máme dočinenia.)

Nejde o obmedzovanie názorovej plurality. Ide o dištancovanie sa od tých, čo popierajú axiómy, základy na ktorých stojí kultúra - v prijímaní axióm neexistuje pluralita. Matematici sa môžu sporiť o rôzne teórie, ale nik z nich nebude pochybovať o axiómach matematiky. Kto by tak robil, medzi matematikov proste nepatrí. A napríklad spochybňovanie autonómnosti vysokých škôl, ktoré robia autori novely vysokoškolského zákona, je spochybňovaním jednej z axióm európskej civilizácie.

3. Na stretnutí divadelníkov odzneli pôsobivé prejavy. Umelci artikulujú ľudské pocity. Je to ich poslanie. Funkcia vedeckej elity je iná: robiť racionálne sondy do skutočnosti, objavovať príčiny javov. Situácia Slovenska je výzvou pre historikov, sociológov, psychológov, ba i prírodovedcov: odhaliť príčiny, ktoré našu krajinu stále viac posúvajú na úroveň krajín Tretieho sveta. Ako môže pretrvávajúť naivné presvedčenie, že zložité systémy spoločnosti je možno centrálné riadiť? Prečo sa aj medzi osvietenými ľuďmi nájdu takí, čo naďalej balamutia verejnosť názorom, že „základná myšlienka komunizmu je krásna, len sa pri jej uskutočňovaní urobilo množstvo nešťastných prehmatov“? Ako sa mohla slobodnými voľbami dostať k moci politická elita, ktorá sa nevzdelanosťou, nadutosťou a hrubosťou podobá elitám, čo vládnu v štátoch strednej Afriky? Čosi s týmito krajinami musíme mať spoločné. Možno nízku všeobecnú vzdelanosť. Polovzdelanú, aj keď bohato obtitulovanú, inteligenciu. Možno nedostatok tradícií, čo by v nás prebúdžali hrdosť a nie pocity menejcennosti. Možno sa k tomu pridáva naše špecifikum: poddanská mentalita - pokorné ohýbanie chrbta pred pánom veľkomožným a feudálne móresy, len čo sa nám ujde štipka moci. Možno. To všetko treba skúmať; hlbšie a dôkladnejšie než môžu publicisti - toto je u nás dôležitá úloha akademickej inteligencie.

4. Potreba angažovanosti v situácii, keď je akútne ohrozená kultúra, nesmie znejasňovať hlavné poslanie vysokoškolských učiteľov. Nesmie prerušiť vedecké bádanie a jeho zviazanosť s kvalitnou výučbou. Treba sa usilovať o to, čo sa nám od novembra 1989 nepodarilo: vytvoriť na školách atmosféru, aká je na dobrých univerzitách Európy a Ameriky. Jeden z pokusov o ňu, program verejných prednášok univerzitných profesorov, ktorý bol pri jeho zahájení uvítaný v SME ako „začiatok novej kultúrnej tradície“, sa nerozšíril na iné univerzity a na tej, kde sa zrodil, živorí. Hádam viac než obava z prepadu na východ práve absencia atmosféry (aj keď sa radšej nezmienujem o biednych učiteľských platoch) by mohla nebezpečne zväčšiť odliv najtalentovanejšej mlade do štátov na západ od našej hranice.

5. Na vysokých školách sa blížia voľby akademických funkcionárov. Že vystrašená moc urobí všetko, aby na čelné posty dostala poslušných, je nepochybné. Kým máme slobodu voľby, ako rozoznať tých, čo budú ochotní slúžiť od tých, čo sa neohnú? Nezabúdajme na lekcii z čias komunizmu: prispôsobivosť, bezzásadovosť a strach boli úmerné odbornej nekompetentnosti. Na Slovensku nemravnosť poväčšine kráča ruka v ruke s polovzdelanosťou a hlúposťou. Zvoľme si na posty rektorov a dekanov najlepších odborníkov, svetovo uznávaných, a môžeme si byť takmer istí, že sa pred primitivizmom nesklonia.

6. Čo robiť, ak sa spojeným a organizovaným úsilím inteligencie nepodarí vyvolať z sadnú zmenu? Potom aj nedemokratická novela vysokoškolského zákona bude parlamentom prijatá. Na rozdiel od vládnucej triedy, čo nehanebne a beztrešne porušuje zákony, bude treba rešpektovať prijatú zákonnú zmenu. Ale nestiahnuť sa, nerezignovať. V neštandardnej situácii, v politickej puberte Slovenska, pri nemohúcosti nezrelých politických strán, neštandardný politický útvar Otvorené fórum by mal pretrvať a fungovať dovtedy, kým politicky nedozrieme. Nestraťme nádej, že sa nám zápas s časom predsa len podarí vyhrať.